

Lustrační zákony a Ústavní soud

Jan Kalous

V souvislosti s procesem vyrovnávání se s komunistickou totalitní minulostí se v uplynulých třiceti letech věnovala pozornost celé řadě záležitostí spojených s nápravou křivd, ke kterým v letech 1948-1989 došlo. Na některých z nich panovala celospolečenská shoda. Nikdo například nezpochybňoval nutnost ze zákona rehabilitovat oběti politické a justiční zvrů; pro některé z postižených k tomu ale bohužel došlo příliš pozdě. Jisté třecí plochy vznikaly a dosud vznikají ohledně restituce majetku; byly stanoveny přesné časové a mj. i historicky podmíněné podmínky, reflektující např. obavy z restitučních nároků, které by šly před 25. únor 1948 nebo by relativizovaly tzv. Benešovy dekrety.

K záležitostem, které vyvolávaly (a ještě dnes vyvolávají) největší spory patří zabránění tomu, aby podíl na řízení demokratického státu bez jakýchkoliv omezení náležel i osobám z minulosti nejrůznějším způsobem zkompromitovaným či zprofanovaným. Přijetí a následné uplatňování tzv. lustračních zákonů patřilo mezi ožehavá místa politických a odborných debat. Byly tak vedeny spory o míru jejich objektivitu a závaznosti, o diskriminaci některých činitelů apod. Na jedné straně jakoby přitom stály strany pravého a konzervativního směřování, proti nim pak strany levicového politického spektra. Jde zde nejen o spory ohledně dispozic k vykonávání některých funkcí ve státních orgánech a organizacích, ale také o podobu výkladu minulosti.

V této sféře je pak třeba konstatovat, že to, co se zdálo být na počátku 90. let 20. století (tedy bezprostředně po pádu komunistického režimu) nepravděpodobné, se dnes děje zcela běžně a často s velkým uznáním a potleskem. Mám na mysli relativizaci a oportunističtější výkladových a interpretačních modelů komunistického režimu v letech 1948-1989. Současní historikové (bohužel i moji generační vrstevníci) se hlásí k silně levicovému schématu, respektive k tzv. neomarxismu. Na základě pseudovědeckých argumentů například tvrdí, že společnost přijala styl vládnutí 50. až 80. let proto, že pochopila jeho širší ekonomickou a sociální výhodnost. Státní teror pro tyto „vyznavače světlých zítřků“ jakoby neexistoval; někteří z nich jej dokonce považují za svébytný projev demokracie, při kterém se ti, kteří v rezolucích žádajících přísné potrestání viníků ve vykonstruovaných politických procesech podílejí na vnitřních transformačních či přímo modernizačních konceptech. Období normalizace pak tito odborní historici považují za stabilizační a experimentální. Je třeba ale připomenout, že komunistický

režim rozhodně nebyl založen na jakési „společenské smlouvě“, ale na jasně definovaných oporách, které používal pro ochromení a zlomení občanské společnosti, k prosazování vlastní verze lidských a občanských práv. Důsledky komunistického režimu byly dlouhodobé, a jak správně říkal prezident Václav Havel, potrvá několik generací, než se s nimi beze zbytku zcela vyrovnáme.

K termínu lustrace

Podle Encyklopedie špionáže¹ je lustrace zjišťování, zda jistá osoba měla či má záznam v dochovaných evidencích bezpečnostních složek. V době komunistického režimu byl aplikován následující postup: V případě pozitivní odpovědi bylo dohledávajícím příslušníkem na zadní stranu lustračního lístku uvedeno číslo svazku, pod kterým byl uložen nebo v případě živých svazků veden. Ten, kdo lustraci žádal, musel následně kontaktovat příslušníka, který uvedený „živý“ svazek vedl (tzn. princip blokace). Šlo zde mj. také o to, aby se různorodé zájmy bezpečnostního aparátu nedostaly do vzájemné kolize.

Lustrace byl tedy dotaz příslušníka Sboru národní bezpečnosti směřovaný k příslušnému statisticko-evidenčnímu útvaru. Myslím si, že je třeba si uvědomit, že Státní bezpečnost byla instituce nesmírně administrativně zdatná. Archiv Státní bezpečnosti byl přitom budován na základě jmenných evidencí. Od roku 1954 byly tyto agenturně operativní parametry systematizovány u centrálních útvarů i u jednotlivých krajských správ. Komunistická strana a její kádry v čele StB nikdy nepočítaly s tím, že by takový archiv sloužil jiným než výlučně jejich účelům (také proto byl budován jako přísně tajný s režimovým přístupem).

Po revolučních změnách na konci roku 1989 dostal pojem lustrace politický a morální rozměr. Důraz byl přitom kladen na evidenci spolupracovníků útvarů StB zaměřených na tzv. vnitřního nepřítele. Tehdy byl celý problém lustrací s tím spojených procesů zjednodušen jen na rozměr spolupráce či nespoupráce s bezpečnostním aparátem represivního státu.

---

¹ CHURANĚ, Milan a kol.: *Encyklopedie špionáže ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. Libri, Praha 2000, s. 210-211. Dále viz např. ROEWER, Helmut – SCHÄFER, Stefan – UHL, Matthias: *Encyklopedie tajných služeb ve 20. století*. Universum, Praha 2005, s. 257.

Lustrační zákony „na scéně“

Dne 4. října 1991 byl ve Federálním shromáždění (historik Pavel Žáček tvrdí, že se tak stalo proti všem předpokladům², když samotná rozprava v parlamentu trvala tři dny) přijat tzv. velký lustrační zákon. Šlo o zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanovily některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní republiky, České republiky a Slovenské republiky.³ V §§ 2 a 3 zákona byla definována omezení, kterých se musel případný uchazeč pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích vyvarovat. Pro zákon hlasovali poslanci Občanské demokratické strany, Občanské demokratické aliance, Hnutí za samosprávnou demokracii – strany Moravy a Slezska, slovenské Veřejnosti proti násilí, Křesťanskodemokratického hnutí, několik poslanců Slovenské národní strany a Maďarského křesťanskodemokratického hnutí. Zákon vylučoval z dalšího působení ve státní správě ty, kteří zastávali významné pozice v nomenklatuře KSČ, příslušníky Lidových milicí, příslušníky Státní bezpečnosti a jejich tajné spolupracovníky, členy Akčních výborů Národní fronty a studenty škol v SSSR. Jak uvádí Pavel Žáček, zákon měl i jisté nedostatky, například pomíjení zpravodajské správy generálního štábu, agenturní sítě Pohraniční stráže a součásti federální správy Veřejné bezpečnosti.⁴ Účinnost zákona byla omezena do roku 1996. Později byla jeho platnost prodloužena Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR do konce roku 2000.

O půl roku později, 28. dubna 1992, přijala Česká národní rada zákon č. 279/1992 Sb., o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie České republiky a příslušníků Sboru nápravné výchov České republiky⁵ (tzv. malý lustrační zákon). Limity pro výkon funkcí zde byly uvedeny v §§ 3 a 5. Prakticky byly převzaty ze zákona č. 451/1991 Sb.

Oba zákony, hlavně ale zákon č. 451/1991 Sb. byly v České republice a posléze i v zahraničí podrobeny různě zasvěcené kritice. Dělo se tak například v případech, které souvisely s odhalováním temných zákoutí komunistického režimu. Jedním z takových byla i kauza Jana

---

² ŽÁČEK, Pavel: *Boje o minulost. Deset let vyrovnávání se s komunistickou minulostí – pokus o předběžnou bilanci*. Barrister & Principal, Brno 2000, s. 52.

³ *Sbírka zákonů ČSFR*, roč. 1992, částka 86, s. 2106-2110.

⁴ ŽÁČEK, Pavel: *Boje o minulost. Deset let vyrovnávání se s komunistickou minulostí – pokus o předběžnou bilanci*. Barrister & Principal, Brno 2000, s. 54.

⁵ *Sbírka zákonů ČSFR*, roč. 1992, částka 58, s. 1576-1578.

Kavana.⁶ V listopadu 1991 vyjádřilo 102 poslanců Federálního shromáždění názor, že existuje rozpor mezi lustračním zákonem a Listinou základních práv a svobod.

Dne 10. března 1992 se 99 poslanců Federálního shromáždění obrátilo na Ústavní soud ČSFR s tím, aby nejvyšší soudní instituce posoudila údajnou neústavnost lustračního zákona. Šlo tehdy o poslance Občanského hnutí, Sociálně demokratické strany Slovenska, Hnutí za demokratické Slovensko, Strany demokratické levice, Komunistické strany Čech a Moravy a Maďarského křesťanskodemokratického hnutí. Při jednání soudu je reprezentoval ing. Petr Uhl. Podle navrhovatelů nebyl zákon č. 451/1991 Sb. v souladu s Listinou základních práv a svobod, s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, s Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech, s Úmluvou č. 111 o diskriminaci (zaměstnání a povolání), s Vídeňskou úmluvou o smluvním právu a konečně s Ústavou České a Slovenské Federativní Republiky a s ústavním zákonem o československé federaci. Podavatelé věřili, že, pokud by Ústavní soud vyhověl jejich stížnosti, pozbyl by zákon účinnosti dnem 31. prosince 1991.

Jaké argumenty zaznívaly (a dodnes opakovaně zaznívají) při kritice lustračních zákonů? David Kosář v knize *Komunistické právo v Československu* uvádí těchto osm nejčastěji se objevujících tezí:

- Jsou příliš úzké a zároveň příliš široké. Zahrnují některé okruhy lidí, které by zahrnovat neměly a současně opomíjí některé okruhy lidí, které by zahrnovat měly.
- Jsou postaveny na principu kolektivní viny.
- Upřednostňují presumpci viny, místo právně zcela obvyklé presumpce nevin.
- Opomíjí skutečnost, že každý případ je individuální.
- Dochází k porušení rovnosti před zákonem.
- Pracují s materiály represivních složek (Státní bezpečnosti), které jsou podle oponentů zákona neúplné, nepřesné, nedůvěryhodné, neobjektivní a nepravdivé.

---

⁶ Jan Kavan (1946) – studentský aktivista, důvěrný styk I. správy ministerstva vnitra vedený pod krycím jménem KATO, aktivní v disentu. Scházel se s příslušníky I. správy MV. Od druhé poloviny 70. let se podílel na činnosti Palach Press Agency, např. na pašování literatury do ČSSR. Kontrarozvědné útvary ho v letech 1975-1989 tzv. rozpracovávaly; i díky tomuto kontaktu StB v dubnu 1981 zadržela francouzský kamion pašující literaturu do ČSSR. V listopadu 1989 ho příslušníci StB natočili na dezinformační schůzce, na které si s nimi popíjel. Před soudem obhájil svou minulost; Ústavní soud jeho kategorii důvěrný styk vyřadil z lustračního zákona. V letech 1998-2002 ministr zahraničních věcí ČR. Více k jeho případu viz ROEWER, Helmut – SCHÄFER, Stefan – UHL, Matthias: *Encyklopedie tajných služeb ve 20. století*. Universum, Praha 2005, s. 210; VACHALOVSKÝ, Přemysl – BOK, John: *Kato. Příběh opravdového člověka*. J. W. Hill, Olomouc 2000; VACHALOVSKÝ, Přemysl – ŽÁČEK, Pavel: *Jan Kavan v labyrintu služeb*. Formát, Praha 2003.

- Zákony vycházejí z principu retroaktivity.
- Byly zneužity v politickém boji, v principu jde o tzv. hon na čarodějnice.⁷

Po novele v roce 2000 - zákon č. 422/2000 Sb.⁸ a zákon č. 424/2000 Sb.⁹ (oba ze dne 25. října 2000; oba zákony prezident Havel vetoval) - nemají lustrační zákony časové omezení. To je podle Kosaře další právně a politicky závadný fakt. Kosař se také domnívá, že rozhodnutí Ústavního soudu ČSFR a Ústavního soudu ČR bylo na místě. Nicméně dodává, že při přijetí služebního zákona považuje lustrační legislativu za zbytečnou a ta by měla být mj. i jako znak vyspělosti demokratických poměrů zrušena.

Lustrační zákon a Ústavní soud ČSFR

Ústavní soud České a Slovenské federativní republiky¹⁰ stížnost poslanců Federálního shromáždění projednal a po 9 měsících na veřejném zasedání 26. listopadu 1992 konstatoval, že zákon č. 451/1991 Sb. není protiústavní. Podanou ústavní stížnost tak zamítl. Nicméně do zákona zasáhl, když ve svém výroku zrušil, respektive upozornil na ztrátu platnosti § 2 odst. 1 písm. c (postih tzv. vědomých spolupracovníků), § 2 odst. 2 a 3, § 3 odst. 2, § 4 odst. 2 a 4, § 11, 12, 13, § 18 odst. 1 a § 20 zákona č. 451/1991 Sb. „*Pokud Federální shromáždění neuvede tato ustanovení zákona do souladu (...) ztrácí tato ustanovení zákona č. 451/1991 Sb. po šesti měsících od vyhlášení nálezu platnost,*“¹¹ konstatovalo se v Nálezu Ústavního soudu ČSFR.

Ústavní soud tímto výrokem zrušil kategorii tzv. vědomé spolupráce u kategorií důvěrník¹², kandidát tajné spolupráce¹³ a u tajných spolupracovníků důvěrného styku. Zrušil také udílení výjimek komisí zřízenou zákonem č. 451/1991 Sb. na federálním ministerstvu vnitra, která posuzovala míru závažnosti právě u kategorie vědomých spolupracovníků. A právě v důsledku nálezu Ústavního soudu ČSFR ukončila tato komise svou činnost. Pavel Žáček pak upozornil

⁷ KOSAŘ, David: Lustrace a běh času. In BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav – Masarykova univerzita, Brno 2009, s. 239.

⁸ *Sbírka zákonů ČR*, roč. 2000, částka 119, s. 5734.

⁹ *Sbírka zákonů ČR*, roč. 2000, částka 119, s. 5736.

¹⁰ Ústavní soud ČSFR pracoval ve složení: Ernest Valko – předseda, Vlastimil Ševčík – místopředseda, soudci (I. senát) – Marián Posluch, Jiří Malenovský, Ivan Trimaj, Antonín Procházka, Ján Vošček (zastupující člen), soudci (II. senát) – Pavel Mates, Peter Kresák, Viera Strážnická, Vojen Güttler, Zdeněk Kessler.

¹¹ *Sbírka zákonů ČSFR*, roč. 1992, částka 116, č. 585, s. 3471.

¹² Důvěrník – D - Spolupracovník, který pomáhá kontrarozvědce plnit dílčí úkoly státně bezpečnostní povahy, především pomocné, orientační a prověřkové úkoly v souvislosti s odhalováním nebo objasňováním protistátní činnosti a organizováním příslušných kontrarozvědných, preventivně výchovných a technických opatření.

¹³ Kandidát tajné spolupráce – KTS - Prověřovaná osoba za účelem získání ke spolupráci.

ještě na jeden aspekt rozhodnutí Ústavního soudu: „/.../ *federálním ministrům vnitra, obrany a ředitelům Federální bezpečnostní informační služby a Federálního policejního sboru odejmul možnost udělovat výjimky, což mělo pochopitelně i určitý dopad na zákon č. 279/1992 Sb.*“¹⁴

Ústavní soud ve zdůvodnění uvedl, že komunistický totalitní režim porušoval v letech 1948-1989 lidská práva a vlastní zákony. Upozornil na skutečnost, že na těchto aktivitách se podílely orgány a organizace zcela nelegální (Lidové milice) nebo zpětně a dodatečně legalizované (Akční výbory Národní fronty, prověřkové komise). Totalitní režim zbavil své obyvatelstvo svobod, často i života a možnosti profesního uplatnění. Sám komunistický režim tedy definoval podmínky pro výkon některých funkcí, resp. uvedl, které osoby byly při obsazování těchto funkcí vyloučené. Tento aspekt byl uplatňován nejen v 50. letech, ale velmi jednoznačně probíhal i v letech tzv. normalizace, tedy po okupaci ČSSR vojsky Varšavské smlouvy a za „dočasného pobytu“ sovětských vojsk. Kádrové předpoklady pro obsazení státních, společenských a hospodářských funkcí byly KSČ uplatňovány po celé období režimu v letech 1948-1989.

Znovuzrozená demokracie má podle ústavních soudců ČSFR právo bránit se ohrožení svých hodnot. „*Demokratický stát má nejen právo, ale i povinnost prosazovat a chránit principy, na nichž je založen, a nemůže být proto nečinný za situace, kdy vedoucí místa na všech stupních státní správy, hospodářského řízení, apod. byla obsazena podle dnes nepřijatelných kritérií totalitního systému. [...] V demokratických společnostech se ve státních a veřejných orgánech, ale též i na pracovištích, která mají vztah k bezpečnosti státu, požaduje splnění určitých státoobčanských předpokladů, které lze charakterizovat jako loajalitu s demokratickými principy, na nichž je stát budován. Taková omezení se mohou týkat i určitých skupin osob, aniž by byly tyto osoby individuálně hodnoceny, což lze bez valných potíží nalézt i v jiných právních rádech.*“¹⁵

Podle Ústavního soudu zákon č. 451/1991 Sb. nelze „*chápat jako odplatu vůči jednotlivým osobám nebo skupinám osob ani jako diskriminaci osob, které v minulosti v rozporu s obecně uznávanými principy samy, nebo v součinnosti či prostřednictvím represivních orgánů*

---

¹⁴ ŽÁČEK, Pavel: Lustrační zákony v České republice. Aplikace zákonů č. 451/1991 Sb. a č. 279/1992 Sb. In *Dvacet let poté. Mezinárodní konference*. DVD. ÚSTR, Praha 2010.

¹⁵ Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, roč. 1992, č. 1, s. 64. Dostupné na https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/sbirka_usneseni_a_nalezu.pdf (stav ke dni 21.9.2020).

porušovaly základní lidská práva a svobody, tak jak je chápe a vyznává demokratická společnost.“¹⁶

Podle soudců Ústavního soudu: *„Současně budovaný právní stát, který vychází z hodnotové diskontinuity s totalitním režimem, nemůže proto přejímat taková kritéria formálně právní a materiálně právní kontinuity, jež vycházejí z odlišného systému hodnot, a to ani za situace, že to formální normativní kontinuita právního řádu umožňuje. Respektování kontinuity se starým hodnotovým systémem by totiž nebylo zárukou právní jistoty, ale naopak, bylo by zpochybněním hodnot nových, ohrožením právní jistoty ve společnosti a otrásl by tak posléze důvěrou občanů ve věrohodnost demokratického systému.“¹⁷*

Ústavní soud ČSFR ve svém nálezu dále jasně konstatoval: *„Nelze tedy ani ve světle shora vyznačených paktů a úmluv státu odepřít právo na stanovení přesně vymezených požadavků pro osoby zaměstnané ve vybraných kategoriích na pracovištích, ve funkcích nebo v činnostech významných pro ochranu demokratického ústavního zřízení, bezpečnost státu, jeho hospodářských a politických zájmů, ochranu státního tajemství, nebo pro ty osoby, které postrádají požadovaného stupně loajality vůči státu, nebo mohou ve vykonávaných funkcích výrazně zasáhnout do veřejných záležitostí.“¹⁸*

Ústavní soud ČSFR uvedl, že přijetím zákona č. 451/1991 Sb. nebyla nijak zkrácena možnost hájit svá práva před soudem. I vzhledem k tomu nebylo možné hovořit o porušení vnitřních a zahraničně politických závazků státu. Stejně tak soud odmítl námitku retroaktivity zákona tím, že podmínky pro výkon některých funkcí byly stanoveny zákonem pro budoucno v souladu s obecným zájmem hájit demokratické hodnoty. Soud se současně seznámil s operativně agenturní agendou a předpisy, které se vztahovaly na činnost jednotlivých správ Státní bezpečnosti zaměřených na vnitřního nepřítele a pro práci s tajnými spolupracovníky. Ověřil si, že obecné předpisy byly u útvarů StB jednoznačně dodržovány, resp. kontrolní mechanismy uvnitř StB fungovaly a v podstatě vylučovaly možnost manipulace či nenaplňování zavedených mechanismů.

---

¹⁶ Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, roč. 1992, č. 1, s. 64. Dostupné na https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/sbirka_usneseni_a_nalezu.pdf (stav ke dni 21.9.2020).

¹⁷ Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, roč. 1992, č. 1, s. 65. Dostupné na https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/sbirka_usneseni_a_nalezu.pdf (stav ke dni 21.9.2020).

¹⁸ Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, roč. 1992, č. 1, s. 67. Dostupné na https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/sbirka_usneseni_a_nalezu.pdf (stav ke dni 21.9.2020).

Lustrační zákony a Ústavní soud ČR

Také Ústavní soud České republiky¹⁹ dostal možnost vyjádřit se k matérii lustračních zákonů, a to nálezem sp. zn. Pl. ÚS 9/01 ze dne 5. prosince 2001. Tehdy se jednalo o zrušení časového omezení platnosti lustračních zákonů v roce 2000 (výše již uvedené zákony č. 422/2000 Sb. a č. 424/2000 Sb. ze dne 25. října 2000).

Ústavní stížnost podalo 2. března 2001 celkem 44 poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Nejdříve je pro jednání před Ústavním soudem ČR zastupoval profesor JUDr. Zdeněk Jičínský, DrSc., od 19. listopadu 2001 pak Mgr. Bohuslav Sobotka. Oba byli poslanci za Českou stranu sociálně demokratickou.

Navrhovatelé chtěli ve své stížnosti k Ústavnímu soudu ČR dosáhnout toho, aby zákony č. 451/1991 Sb. a 279/1992 Sb. byly odstraněny z právního řádu České republiky pro jejich údajný rozpor s ustanoveními Ústavy České republiky, Listiny základních práv a svobod, Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, s Úmluvou Mezinárodní organizace práce o diskriminaci (zaměstnání a povolání) č. 111 z roku 1958. Navrhovatelé také argumentovali tím, že *„moc zákonodárná, výkonná i soudní se již definitivně konstituovaly na demokratických základech, vedoucí funkce ve státních a jiných veřejných orgánech a institucích již po dlouhé období nejsou obsazeny osobami, které dosadil dřívější politický režim, čímž důvody obou lustračních zákonů, pokud spočívaly v potřebě obměnit okruh osob zastávajících tyto funkce, ztratily v průběhu doby opodstatnění.“*²⁰

Další argument podle navrhovatelů představovala skutečnost, že ČR přijala zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a dále pak jakási zvláštní paušalizace občanů, kteří aplikací lustračních zákonů nemohli zastávat určité pozice a nebyli tak diferencováni podle skutečného rozsahu svého skutečného provinění. Tehdejší předseda Senátu Petr Pithart tehdy mj. na výzvu Ústavního soudu ČR k vyjádření k předmětné záležitosti uvedl, že, kdo selhal

---

¹⁹ Ústavní soud ČR pracoval ve složení: Zdeněk Kessler – předseda, Ivana Janů – místopředsedkyně, Miloš Holeček – místopředseda, soudci – Vojtěch Cepl, Vladimír Čermák, Pavel Holländer, Vojen Güttler, Vladimír Jurka, Vladimír Klokočka, Vladimír Paul, Antonín Procházka, Vlastimil Ševčík, Eva Zarembová, Pavel Varvařovský, Jiří Malenovský.

²⁰ *Sbírka zákonů ČR*, roč. 2002, částka 119, č. 35, s. 500.

jednou v konfrontaci s totalitní mašinérií, může představovat významné riziko pro fungování demokratického státu.²¹

K záležitosti se na výzvu Ústavního soudu ČR vylovovalo Ministerstvo vnitra ČR. Ministerstvo uvedlo, že od roku 1991 ke dni 5. září 2001 vydalo celkem 366.980 lustračních osvědčení, z toho 3,45 procenta pozitivních. Ke stejnému datu evidovalo v souvislosti s pozitivními lustračními osvědčeními 692 žalob na ochranu osobnosti. Při kontrole správnosti vydaných lustračních osvědčení zjistilo Ministerstvo vnitra 117 případů pochybení. Ministerstvo vnitra přitom ubezpečilo Ústavní soud ČR, že takovým dotčeným osobám byla vydána nová osvědčení. Současně všichni byli upozorněni na povinnost předložit nové lustrační osvědčení zaměstnavateli.²²

Ministerstvo vnitra ČR uvádí na svých webových stránkách k současnému dni (tj. za období let 1991-2020) statistiku provedených šetření na základě zákonů č. 451/1991 Sb. a č. 279/1992 Sb.²³ Celkem bylo dosud vydáno 503.536 lustračních osvědčení, z toho 10.323 pozitivních v rámci zákona č. 451/1991 Sb. a 478 na základě zákona č. 279/1992 Sb.

Zákon	Celkem provedených šetření	Pozitivní výsledek	Negativní výsledek
č. 451/1991 Sb.	478.756	10.323	468.433
č. 279/1992 Sb.	24.780	478	24.302

Ústavní soud ČR analyzoval i rozhodnutí Ústavního soudu ČSFR. Připustil, že v souladu s judikáty Evropského soudu považuje za důležitou zásadu demokracie schopné bránit se a současně vyžadovat splnění určitých předpokladů po svých občanech pro výkon specificky definovaných funkcí. Dospěl tedy k závěru, že lustrační zákony jsou konformní s tím, že: „Velký i malý lustrační zákon dosud chrání existující veřejný zájem, či – jinak řečeno – sledují legitimní cíl, jímž je aktivní ochrana demokratického státu před nebezpečím, jež by mu mohly přivodit nedostatečně loajální a málo důvěryhodné veřejné služby.“²⁴

²¹ Sbírka zákonů ČR, roč. 2002, částka 119, č. 35, s. 501-502.

²² Sbírka zákonů ČR, roč. 2002, částka 119, č. 35, s. 502.

²³ <https://www.mvcr.cz/clanek/lustrace-29644.aspx?q=Y2hudW09MTY%3d> (stav ke dni 18. září 2020).

²⁴ Sbírka zákonů ČR, roč. 2002, částka 119, č. 35, s. 510.

Závěr. Význam lustračních zákonů

Souhlasím s právním historikem Davidem Kosařem, který v kapitole Lustrace a běh času v knize *Komunistické právo v Československu* konstatoval, že lustrační zákony představovaly spolu s rehabilitacemi a restitucemi „základní pilíře československého přechodu k demokracii.“²⁵

Lustrační zákony umožnily dosáhnout zásadní personální diskontinuity ve vedení státu a ochránit státní správu od proniknutí tzv. starých struktur do řídicích struktur. Předešly jistě i mnoha s tím spojených aférám. Byly důležitou oporou při budování právního státu. Historik Pavel Žáček k tomu dodává: „/.../ zákon č. 451/1991 Sb. byl a stále ještě je legitimní ústavně konformní formou ochrany ve vztahu k nedemokratické minulosti, z morálního a politického hlediska pak vyvození odpovědnosti z aktivní účasti na fungování komunistického totalitního režimu a jeho podpory.“²⁶ A na jiném místě Pavel Žáček akcentuje jejich význam: Lustrační zákony se „staly symbolem systémového překonávání pozůstatků totalitního režimu v postkomunistických státech.“²⁷

Právní historik Kamil Nedvědický o významu lustračních zákonů nepochybuje. Podle něj tyto zákony „přinesly z hlediska historické paměti pozitivní efekt zřetelného odmítnutí bagatelizace viny, která s ohledem na faktické nepotrestání pachatelů komunistických zločinů hrozila ovládnout společenské vědomí.“²⁸ Tvoří neměnnou součást právního řádu České republiky. Ke zrušení lustračních zákonů může i podle stanoviska Ústavního soudu ČR dojít tehdy, až zákonodárci usoudí, že z hlediska historického a morálního již nebudou zapotřebí.

Když jsem v roce 2015 publikoval analýzu stavu odborů II. správy SNB zaměřených na tzv. vnitřního nepřítele (9. – 12. odbor) na konci roku 1989, upozornil jsem na skutečnost, že nejvíce věkově zastoupenou skupinou příslušníků byla ta v rozmezí 31 až 45 let, a že věkový průměr tam tehdy sloužících příslušníků činil 37,4 let. Napsal jsem tehdy (a stále na tom trvám): „Hovoří-li se dnes o možnosti zrušení lustračních zákonů, pak věkové složení příslušníků

---

²⁵ KOSAŘ, David: Lustrace a běh času. In BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Mezinárodní politologický ústav – Masarykova univerzita, Brno 2009, s. 228.

²⁶ ŽÁČEK, Pavel: Lustrační zákon po dvaceti letech. In *Paměť a dějiny*, roč. V, 2011, č. 4, s. 128.

²⁷ ŽÁČEK, Pavel: Lustrační zákony v České republice. Aplikace zákonů č. 451/1991 Sb. a č. 279/1992 Sb. In *Dvacet let poté. Mezinárodní konference*. DVD. ÚSTR, Praha 2010.

²⁸ NEDVĚDICKÝ, Kamil: Právní řád po roce 1989 a historická paměť. In *Securitas Imperii*, 2013, č. 23 (1/2013), s. 59.

odborů pro boj s tzv. vnitřním nepřítelem na konci roku 1989 ukazuje oprávněnost a nutnost jejich ponechání v platnosti.²⁹

---

²⁹ KALOUS, Jan: Proti všem. Operativní odbory pro boj s vnitřním nepřítelem na II. správě SNB v listopadu 1989. In *Paměť a dějiny*, roč. IX, 2015, č. 4, s. 70.